

Studijní literatura

KÁŇA, Tomáš: *Úvod do studia německého jazyka (struktura předmětu na PdF MU)*. Brno, 2006.

- v ISu

ČERNÝ, Jiří: *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998.

- v knihovně

Zkušební test:

V osnově ISu: *Tady* si můžete vyzkoušet test.

LINGVISTIKA

(e Linguistik)

jazykověda, jazykozpyt
(e Sprachwissenschaft, Sprachlehre)

- společenská (humanitní) věda
- součást filologie
- Filologie *(e Philologie)*:
 - jazykověda *(e Sprachwissenschaft)*
 - literární věda *(e Literaturwissenschaft)*

FILOLOGIE

- srovnávací (*vergleichende Philologie*)
 - komparatistika (lit.) (*e Komparatistik*)
 - kontrastivní lingvistika (*kontrastive Linguistik*)
- specializovaná na jeden jazyk (skupinu příbuzných jazyků)
 - Slavistika (*e Slawistik*)
 - Germanistika (*e Germanistik*)
 - Romanistika (*e Romanistik*) atd.

Předmět lingvistiky

- jazyk (nástroj komunikace)
 - funkce
 - stavba
 - historie (vývoj a tendence)
 - vztah k ostatním jazykům
 - vztah k jeho uživatelům

Moderní lingvistika čerpá především ze strukturalismu.

Pohled na jazyk

- synchronní (*synchrone Sprachwissenschaft*)
= v jednom stádiu vývoje jazyka

- diachronní (*diachrone Sprachwissenschaft*)
=sleduje vývoj jazyka, srovnává jednotlivé etapy vývoje

K diachronnímu pohledu (str.37):

Vývojové etapy němčiny

(Entwicklungsstadien des Deutschen)

- *Pragermánština/ *Germánština (*Germanisch*)
před Kristem a kolem začátku našeho letopočtu
- Stará horní němčina (*Althochdeutsch*)
8. stol. až asi 1050
- Střední horní němčina (*Mittelhochdeutsch*)
asi 1050 až asi 1350
- Raná nová horní němčina (*Frühneuhochdeutsch*)
asi 1350 až 1650
- Nová horní němčina (*Neuhochdeutsch*)
od 1650 dodnes

K diachronnímu pohledu:

Porovnání některých stádií němčiny

AHD:

Gilaubiu in got fater almahtigon scepphion himiles
enti erda.

MHD:

Ich geloube an got vater almechtigen schephaer
himels unde der erde.

FNHD:

Ich gloube an got vater almächtigen schöpfer
himmels und der erde.

Strukturalistický pohled na jazyk

- **synchronní** a **diachronní** zkoumání jazyka
- jazyk = 2 složky
 1. systém („**langue**“)
 2. konkrétní vyjádření/promluva („**parole**“)
- jazyk = kódování do **znaků**
- vztahy mezi znaky
 - paradigmatické** a
 - syntagmatické**

Dvě složky jazyka

- abstraktní „langová“ (*e Langue*) – „-émová“

$$x + y = z$$

- konkrétní „parolová“ (*e Parole*)

$$101 + 152 = 253$$

Langue: N + V + O

<u>Parole</u> : Pepa	jí	nudle.
Pepi	isst	Nudeln.
Joe	eats	noodles.
Bayern 3	brachte	Nachrichten.

langue a parole

Viz také kap. 1.5 Systém a struktura jazyka (Černý 1998, 63nn)

Parole (promluva)	Langue (popis jednotek metajazykem)
<i>ne-</i>	předpona (prefix) negující [pref. neg]
<i>-z-</i>	prefix tvořící dokonavé tvary (aspekt) [pref. asp. dok.]
<i>-nič-</i>	kořen slova (hlavní složka) [K]
<i>-it-</i>	přípona (sufix) infinitivní [suf. inf.]
<i>-(t)el-</i>	sufix konatelský [suf. kon.]
<i>-n-</i>	sufix adjektivizační [suf. adj.]
<i>-ého</i>	sufix gramatický: 2.pád... [suf. gr.: 2.m, sg...]

langue a parole

Part(Verb) | Zirk.(gr.) 1 | Wurzel | (Zirk. (gr.) 2

auf

ge

mach

t

um

ge

zog

en

Jazykový znak

Povaha znaku: „zástupce“ toho, co označuje.

Znak má 2 složky:

označující (signifiant)

(s Bezeichnende/r Ausdruck)
forma (mluvená/ psaná)

označované (signifié)

(s Bezeichnete /r Inhalt)
to, co označuje

Jazykový znak

Formant / tvar / lidově: slovo

lev, Löwe, leone, лев, lion, leeu (Afrikans),

leono (esperanto), Liūtas (lit.), Leijona (Finsky), Aslan (tur.),

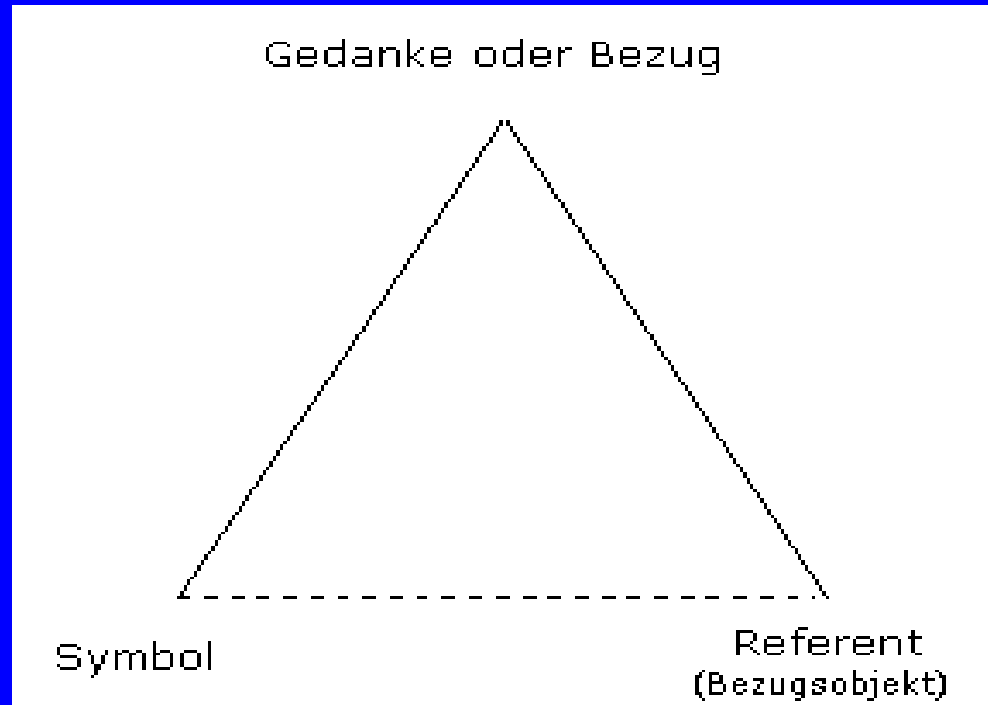
oroszlán

狮

Znak

(Ogden-Richardsův sémiotický trojúhelník)

lev

Löwe

leone

ЛЕВ

oroszlán

Vztahy mezi jazykovými znaky

- **paradigmatický** = nahraditelnosti (*s Paradigma*)

S	V	O
Pepa	jí	nudle.
Pepa	vaří	polívku.
Pračka	pere	prádlo.

- **syntagmatický** = kombinovatelnosti (*s Syntagma*)

Pepa	↔	jí	↔	polívku a nudle.
Pepa	↔	vaří	↔ (?)	(*)prádlo.
Pračka	↔	pere	↔ ?	*nudle.
Pračka	↔ ?	(*)jí	↔	prádlo.
Prádlo	?	*jedli	??	pračku.
Pračka		žere/ *jedlas		prádlo.

Paradigma - Syntagma

	syntagma	
p a r a d i g m a	ø mach	en
	ø mäch	t-ig
	ermäch	t-ig-en
	aus mach	en
	gemach	t
	Ermäch	t-ig-ung
	ohn mäch	t-ig
	Be-vollmäch	t-ig-t-e
	auf mach	en
	Ohn mach	t
	Wehr mach	t
	durch mach	en
	be-vollmach	t-ig-t
	bemäch	t-ig-en
	Groß mach	t
	Voll mach	t
	ø mach	los
mit mach	en	
all mäch	t-ig	

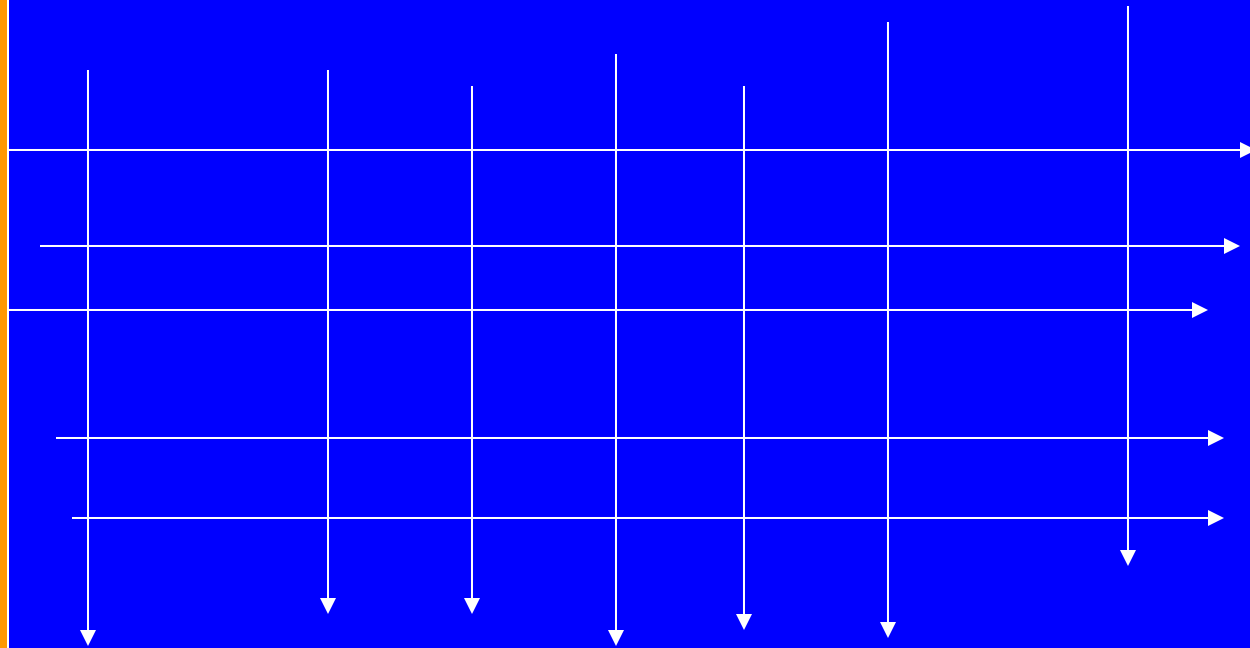
Jak se tvoří promluva

- 1) **Myšlenka** → Chci něco říct.
- 2) Výběr vhodných jazykových prostředků:
→ **paradigmatický proces**
- 3) Poskládání jazykových prostředků do výpovědi (text) → **syntagmatický proces**
- 4) Promluva = **konání** (*Handlung*) =>
Handlungsorientierter Unterricht,
„Handlungsorientierte“ funktionale Grammatik

SYNTAGMA

Pepa vaří polívku a nudle, pere prádlo, zatímco jí polívku, pračka žere prádlo.

P
A
R
A
D
I
G
M
A

Jazykové roviny/ plány (laicky)

Mluvíme v promluvách („textech“).

- text uspořádaný ze slov ve větách
- věta uspořádaná ze slov
- slova uspořádaná ze slabik
- slabiky uspořádané z hlásek

Příklad (věcného) textu

Übersiedlung der MA 61 - Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt.

**Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse:
Wien 20., Dresdner Straße 91.**

Wir bitten um Verständnis.

Text → Věta → Slovo → menší jednotky

?

Übersiedlung der MA 61 – Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt.

**Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse:
Wien 20., Dresdner Straße 91.**

Wir bitten um Verständnis.

Věty = výpovědi

Übersiedlung der MA 61 – Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt. Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse: Wien 20., Dresdner Straße 91.

Wir bitten um Verständnis.

**Die Zentrale der MA 61 ... (=> „Die MA 61 hat eine Zentrale.“)
MA 61 (befasst sich mit) Staatsbürgerschaft, Namensänderung.**

Die Zentrale ... ist übersiedelt.

Die Adresse lautet Dresdnerstr. 91, 1200 Wien.

Diese Adresse ist neu.

Die Adresse ist neu seit dem 3. Oktober 2005.

Wir bitten um Verständnis.

Slova = nálepky/kódy/znaky

Übersiedlung der MA 61 – Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt. Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse: Wien 20., Dresdner Straße 91.

Wir bitten um Verständnis.

Co je to slovo?

Zentrale? die Zentrale ?

Staatsbürgerschaft? Staat-s-bürger-schaft

státní občanství

ist? ist übersiedelt ?

Nižší jednotky než slova - morfy

Übersiedlung der MA 61 – Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt. Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse: Wien 20., Dresdner Straße 91.

Wir bitten um Verständnis.

Dají se slova dál dělit?

Zentrale?

Zentralfriedhof/-bahnhof; Wir wohnen ziemlich zentral.

Zentral-e (Zentr-um/Zentr-i-fuge)

Namensänderung: Name-n-s-änder-ung

Nižší jednotky než slova – fony/„grafy“

Übersiedlung der MA 61 – Zentrale

Die Zentrale der MA 61 (Staatsbürgerschaft, Namensänderung) ist übersiedelt. Seit 3. Oktober 2005 lautet die neue Adresse: Wien 20., Dresdner Straße 91. Wir bitten um Verständnis.

Dají se slova dál dělit?

Zentrale [c-e-n-t-r-a:-l-e]

Namensänderung [n-a:-m-e-n-s-e-n-d-e-r-u-n-k]
[l-a:-m-e-n-s-e-n-d-e-p-u-n-k]

Od textu k hlásce a písmenu

konkrétně (parole)

text
(*r Text*)

věta
(*r Satz*)

slovo/lex
(*s Wort/s Lex*)

morf (s Morph)

hláska/fon//písmeno
(*r Laut/s Fon//r Buchstabe*)

abstraktně (langue)

textém/druh textu
(*s Textem/e Textsorte*)

větný vzorec/vazba/fráze/ syntagmém
(*r Satzbauplan/s Satzmuster*)

lexém/lexikální jednotka
(*s Lexem/e lexikalische Einheit*)

morfém (s Morphem)

foném//grafém
(*s Phonem//s Graphem*)

Příklad (stylizovaného) textu

**Servus Bürger, küss die Hand, gnädige
Bürgerin!**

Bitte passt jetzt auf: ihr könnt uns ab dem 3. Oktober nunmehr in der Dresdnerstraße 91 besuchen, wenn ihr halt was wegen der Bürgerschaft wollt oder wenn ihr vielleicht mit eurem Namen was tun möchtet. Wir sind nämlich umgezogen!

Sorry!

Eure Magistratsabteilung MA 61

Teoretické lingvistické disciplíny

- Fonetika a fonologie (*e Phonetik u. Phonologie*)
- Morfologie (*e Morphologie*)
- Syntax (*e Syntax*)
- Lexikologie (*e Lexikologie*)
- Textová lingvistika (*e Textlinguistik*)

- Stylistika (*e Stilistik*)
- Sémantika (*e Semantik*)
- Pragmalingvistika (*e Pragmalinguistik*)

Definice jednotek lingvistických disciplin

- **Fonetika a fonologie:** *foném/fon*
 - nejmenší ; nemá význam, ale mění ho
- **Morfologie:** *morfém/morf*
 - nejmenší významová
- **Lexikologie:** *lexém/lex*
 - nejmenší samostatná, uzavřená/stálá jednotka
- **Syntax:** *větný vzorec/věta*
 - relativně samostatná, uzavřená výpovědní jednotka
- **Textová lingvistika:** *textový druh/text*
 - největší, jediná přirozená

Definice jednotek lingvistických disciplin

- **Stylistika:** *stylém/styl*
 - nejmenší variabilní
- **Sémantika:** *sémém/sém*
 - nejmenší jednotka významu
- **Pragmatika:** „*pragmamém*“ / „*řečový akt*“
 - jednotka konání jazykem (sdělení, příkaz...)

Dělení a funkce jazyka

Základní dělení:

- lidský x zvířecí x programovací
- přirozený x umělý (**esperanto, volapük...**)

Funkce: komunikační (*kommunikative F.*) = základní

- denotativní (*denotative F.*) „**bota**“
- apelová (*appellative F.*) „**boty!**“
- expresivní (*emotive F.*) „**ach, ty boty**“
- fatická (*phatische F.*) „**Dobrý den, boty!**“
- estetická (*ästhetische F.*) „**boty do roboty i sloty**“
- metajazyková (*metasprachliche F.*) „**struktura [bot]-[y]**“

Co je na lingvistice rajcovní?

- nic neplatí na 100%
- jazyk se mění – mění ho uživatelé => je zbytečné se tomu bránit
- porovnání s jinými jazyky:
 - Co je to „WG“ a jak by se to řeklo česky?
 - Proč „pije jak Dán“? Jak to říkají Rakušané?
- Hledat odpovědi na otázky usnadňující komunikaci: „Kde/kdy se říká „es geht sich nicht aus“. Je to vůbec správně?“

Děkuji za pozornost!